

АНАЛІЗ ЗЕЛеної ПАРАДИГМИ В ЄВРОПЕЙСЬКІЙ, СВІТОВІЙ І ВІТЧИЗНЯНІЙ ПОЛІТИКАХ

Л.А. Райчук

кандидат сільськогосподарських наук, старший дослідник
Інститут агроекології і природокористування НААН (Україна, м. Київ)
e-mail: edelvice@ukr.net; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2552-4578>

У статті наведено комплексний аналіз зеленої парадигми в європейській, світовій і вітчизняній політиках. В основу методології досліджень покладено системний підхід, у межах якого використували сучасні та класичні наукові прийоми проведення досліджень: загальнонаукові методи (аналіз та синтез даних); ретроспективний і порівняльний аналіз (виявлення причинно-наслідкових зв'язків); аналітико-синтетичний (вивчення наукових і статистичних даних, фондових матеріалів, законодавчих та установчих документів тощо). Метою дослідження було окреслити сутність сталого розвитку в контексті аграрної та екологічної політики України, а також концепцію зеленої економіки як важливої складової соціально-економічного розвитку держави у воєнний та повоєнний періоди. Проаналізовано ретроспективний розвиток поняття сталого розвитку в контексті аграрної та екологічної політик України та світу. Розглянуто концепцію зеленої економіки як важливу складову соціально-економічного розвитку нашої держави, особливо з огляду на євроінтеграційні процеси та на тлі російської військової агресії і її комплексних наслідків. Здійснено порівняння зеленої економіки, зеленого зростання та сталого розвитку на основі економічного, соціального та екологічного аспектів. Доведено, що комплексна еколого-економічна і соціальна криза є поштовхом для перегляду основ управління агроландшафтами України як на державному, так і на регіональному рівнях. Обґрунтовано твердження про доцільність реалізації комплексного повоєнного відродження держави та окремих її регіонів на засадах зеленої економіки, але з модифікаціями, які би включали елементи синьої та циркулярної економік. Встановлено, що практична реалізація та ефективність ратифікованих Україною документів у царині сталого розвитку доволі незначні, оскільки єдиний законодавчий документ, який би концептуально й комплексно визначав чіткий порядок реалізації Цілей сталого розвитку в нашій державі, а також пов'язаної з ним нормативної бази, досі не розроблений.

Ключові слова: зелена економіка, зелене зростання, циркулярна економіка, сталий розвиток, концепція сталого розвитку.

ВСТУП

Упродовж останніх десятиліть питання сталого (збалансованого) розвитку є предметом досліджень учених багатьох країн, у т. ч. України. Наукові пошуки в цьому напрямі, як і результати (принципи, стратегії, моделі, механізми тощо), пов'язані насамперед із визначенням власне змісту сталого розвитку з холистичного погляду на збалансовану систему [1]. Отже, будь-які зміни в економіці чи її складових, а тим більше напрямів розвитку породжують усе нові предмети для досліджень. Тому реформування і модернізація державної економіки, її переведення на “зелені” рейки з метою повноцінної інтеграції в європейське товариство спричиняє необхідність актуалізації підходів до вибору чинників збалансованого розвитку й оцінювання умов для їх використання. Українська економіка перебуває на порозі кардинальних змін, які вимагають максимально ефективного і водночас раціонального використання потужного ресурсного, природного, людського,

економічного потенціалів, щоб забезпечити баланс у розвитку держави. Такий баланс є надзвичайно комплексним явищем, що передбачає врахування чи не всіх сфер життєдіяльності людини. Отже, доцільним є врахування не лише суто економічних чинників, але й таких, які впливають на потенціал зростання й розвитку економіки на перспективу, тобто умови, механізми та інструменти, за допомогою яких економічні чинники можуть бути поєднані та використані найефективнішим чином [2].

Тому метою нашого дослідження було окреслити сутність сталого розвитку в контексті аграрної та екологічної політики України, а також концепцію зеленої економіки як важливої складової соціально-економічного розвитку держави у воєнний і повоєнний періоди.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Термін “сталий розвиток” (англ. *sustainable development*) уперше з'явився у жовтні 1987 р.

в доповіді Г.Х. Брунтланд, голови Міжнародної комісії з навколишнього середовища та розвитку ООН [3], де сталий розвиток визначався як такий, що задовольняє теперішні покоління, але не ставить під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби. Головними напрямками забезпечення сталого розвитку є формування комплексних перспектив для населення та навколишнього природного середовища шляхом вирішення проблем населених пунктів і промисловості, енергетичних проблем, проблем міжнародних економічних відносин у сфері довкілля і розвитку [4]. Згодом науковці запропонували понад 70 різних трактувань сутності сталого розвитку. Варто зазначити, що в Україні поняття сталого розвитку трактують подекуди дещо інакше, ніж у країнах Західної Європи, інколи відмежовуючи його від поняття збалансованого розвитку. Це пояснюється насамперед нюансами перекладу самого терміну. Поняття сталого розвитку (англ. *sustainable development*) видається дещо суперечливим для вітчизняних вчених, оскільки об'єднує дві протилежні речі: сталість і розвиток. Тому очевидно, мотивуючись "вузькістю" і неточністю перекладу з англійської, вони стверджують, що доцільніше було б вживати термін "підтримуваний розвиток", тобто розвиток, який передбачає підтримання балансу. Однак, незважаючи на ці дискусії, поняття "сталий розвиток" є офіційним дослівним перекладом англійського варіанту. Зважаючи на різницю у змістовому наповненні слів у різних мовах, кожна країна має свою інтерпретацію перекладу поняття *sustainable development*: Італія — *sviluppo sostenibile* (розвиток, що заслуговує на підтримку), Франція — *development durable* (довгостроковий розвиток), Німеччина — *nachhaltige entwicklung* (тривалий розвиток), Швеція — *en stadig utveckling* (стійкий розвиток), Японія — "持続的な開発" (тривалий розвиток) [5]. Однак усюди в основі поняття "сталий розвиток" покладено цілісність, стійкість, збалансованість системи із певним переліком її складових.

Оксфордський словник трактує сталий розвиток як економічний розвиток, що здійснюється без виснаження природних ресурсів. Бізнес-словник "Longman" визначає стале зростання (англ. *sustainable growth*) як "зростання, яке можливо підтримувати без створення економічних проблем" або як "економічне зростання, яке можна підтримувати, не завдаючи проблем навколишньому середовищу". Звідси можна констатувати, що в цьому контексті суперечності між поняттями "розвиток" і "зростання" відсутні, а сталий розвиток можливий лише за умови рівноваги між забезпеченням

економічного розвитку і збереженням довкілля [6]. Серед різних науковців неодноразово виникали дискусії щодо змісту сталого розвитку, внаслідок чого виникли нові терміни: збалансований, стійкий, зрівноважений, екорозвиток та ін., кожен із яких робить наголос на тих чи інших аспектах, що пов'язано зі сферою діяльності дослідника.

Розвиток ідей сталого розвитку знайшов своє продовження на Конференції ООН з навколишнього середовища і розвитку, яка відбулася в 1992 році в Ріо-де-Жанейро. Згодом відбулася модифікація дефініції поняття "сталий розвиток" у таких міжнародних актах, як: "Порядок денний на XXI століття" (1992 р.) [7], Декларація тисячоліття (2000 р.) [8], Йоганнесбургська Декларація зі сталого розвитку (2002 р.), Підсумковий документ конференції ООН Ріо +20 "Майбутнє, якого ми прагнемо" (2012 р.), Резолюція A/RES/70/1 Генеральної Асамблеї ООН "Про Підсумковий документ "Перетворення нашого світу: Порядок денний сталого розвитку 2030" (25 вересня 2015 р.) [9]. Однак, відповідно до класичної дефініції, затвердженої у Рамковому документі ООН "Порядок денний на XXI століття" [7], сталий розвиток — це така модель розвитку людства, при якій забезпечується задоволення потреб нинішнього покоління людей без позбавлення такої можливості майбутніх поколінь. За своєю суттю це поняття передбачає постійне підтримання динамічної рівноваги системи з періодичними флуктуаціями її стану, яке досягається перманентним розв'язанням суперечностей між складовими цієї системи, причому трансформація параметрів навколишнього природного середовища не досягає рівня катастрофічності. Таким чином, сталий розвиток можна визначити як процес використання, збереження і поступового відновлення цілісності біосфери та досягнення відповідної якості життя людей, що досягається шляхом регульованої гармонізації внутрішньої рівноваги системи між соціальними, економічними й екологічними її складовими та продуктивними силами [4].

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕНЬ

В основу методології досліджень покладено системний підхід, у межах якого використовували сучасні та класичні наукові прийоми проведення досліджень: загальнонаукові методи (аналіз та синтез даних); ретроспективний і порівняльний аналіз (виявлення причинно-наслідкових зв'язків); аналітико-синтетичний (вивчення наукових та статистичних даних, фондових матеріалів, законодавчих і установчих документів тощо).

РЕЗУЛЬТАТИ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

Щодо системи сталого розвитку аграрної та екологічної політики України, то він передбачає розвиток ієрархічної цільово-управлінської узгодженості функціонування трьох її основних підсистем — екологічної, економічної, соціальної. Тому, зважаючи на деяку невизначеність у вітчизняному науковому середовищі стосовно одностайного поняття системи сталого розвитку, принципів та підходів до його реалізації, варто розпочати з формування уявлення про сталий розвиток не як явище абстрактне, а як глобальну парадигму виживання людства [1; 5].

Власне, деякі кроки щодо інтеграції у світову спільноту з погляду сталого розвитку Україна вже зробила. Наша держава ратифікувала основні міжнародні документи, що забезпечують досягнення цілей і побудову системи державного регулювання для досягнення сталого розвитку держави [10]. Основоположними серед них є такі документи: Концепція сталого розвитку населених пунктів [11], Концепція сталого (збалансованого) розвитку агроєкосистем в Україні на період до 2025 року [12], Стратегія “Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2020 року” [13], Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2030 року [14], Концепція Державної цільової програми сталого розвитку сільських територій на період до 2020 року [15], Концепція розвитку сільських територій [16], Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року [10]. Однак практична реалізація та ефективність цих документів досить незначні. Комплексне бачення майбутнього держави з позицій сталого розвитку виражене доволі декларативно, тобто визначення конкретних цілей і завдань нечітке. Немає єдиного документа, прийнятого Верховною Радою на рівні закону, де було б концептуально й комплексно визначено чіткий порядок реалізації Цілей сталого розвитку, а також недоопрацьованими є системи оцінювання ефективності заходів державного регулювання, моніторингу досягнення показників певних завдань. Недостатньою є нормативно-правова база щодо сталого місцевого розвитку територій, тобто відсутній чіткий адміністративно-інституційний механізм реалізації Цілей сталого розвитку на регіональному рівні. Особливо актуальною ця проблема стає в контексті Українського Полісся, яке є специфічним регіоном не лише з погляду радіоактивного забруднення і комплексності його наслідків, але і внаслідок цілої низки нових викликів, спричинених повномасштабною російською військовою агресією проти України.

Зважаючи на все вищесказане, реалізація Україною зобов'язань щодо запровадження Цілей сталого розвитку в межах багатьох чинних документів у їх початковій редакції може бути істотно ускладнена. Тому необхідним є пошук нових нормативно-правових та адміністративно-інституційних механізмів державного управління сталим розвитком аграрного сектору економіки України та екологічної політики. Особливо це стосується регіону Українського Полісся, який у найближчому майбутньому стане центром запровадження та інтенсифікації збалансованих аграрних технологій. Відповідно до нормативно-правового забезпечення, передусім необхідно розробити та затвердити концепцію та стратегію сталого розвитку як регіону зокрема, так і держави загалом щонайменше на десятиліття, у яких окремо варто передбачити реалізацію цілей Європейського зеленого курсу, а також розвиток і впровадження інноваційних зелених технологій в аграрному виробництві. Отже, розробка механізмів державного управління сталим розвитком аграрного сектору України загалом та Українського Полісся зокрема повинна здійснюватися на основі міжнародного досвіду, міжнародних договорів, враховуючи нові перспективи розвитку держави, історичні передумови регіону, холистичний стратегічний підхід до планування та прогнозування розвитку, розроблення проєктів і програм, інноваційну систему моніторингу та контролю, а також інноваційні “зелені” технології.

Нині населення планети становить приблизно вісім мільярдів чоловік і швидко продовжує зростати. Відповідно збільшується потреба в ресурсах, яка значно перевищує темпи їх природного відновлення. Тому рівень вичерпності природних ресурсів невпинно зростає. Внаслідок цього рівень природних запасів неминуче виснажується, створюючи серйозний дефіцит ресурсів, який посилюється як антропогенним забрудненням довкілля (забруднення води і повітря), так і кліматичними змінами (нестача прісної води тощо). Зважаючи на стрімке зростання цієї глобальної екологічної і продовольчої катастрофи, в останні десятиліття поряд із концепцією сталого розвитку виникла і активно лобюється у світових суспільно-політичних і наукових колах концепція так званої “зеленої”, або “екологічної”, економіки. Уперше термін “зелена економіка” було використано у 1989 р. у звіті Уряду Великої Британії [17]. З того часу вивченням і розвитком цього поняття займалося багато як зарубіжних, так і вітчизняних вчених. Спеціалісти ООН з охорони навколишнього природного середовища трактують зелену економіку як таку, що сприяє покращенню добробуту населення та соціальної

рівності, значно зменшуючи екологічні ризики й екологічні дефіцити. За твердженням фахівців ЮНЕП, зелена економіка "... може вирішити поточні завдання та надати можливості для стратегії економічного розвитку всіх народів". Данські науковці визначають зелену економіку як трансформацію, що нівелює диспропорції та дисфункції існуючої економіки, результатом якої є добробут населення та справедливий доступ кожного члена суспільства до ресурсів за умови екологічної та економічної цілісності. Загалом зелена економіка — це економіка, яка підвищує добробут людей і забезпечує соціальну справедливість, а також істотно знижує ризики для довкілля [18].

Таким чином, нині у світовій практиці співіснують концепції сталого розвитку, зеленої економіки та зеленого зростання. Кожна із них передбачає забезпечення соціальної справедливості. А їх основною метою є забезпечення в господарській діяльності раціонального використання ресурсів навколишнього природного середовища. На перший погляд, ці концепції важко диференціювати. Тому доцільно візуалізувати їх основні позиції для кращого розуміння сутності (табл. 1).

З аналізу видно, що концепція сталого розвитку є своєрідною метою двох попередніх, хоча загалом усі три концепції доволі схожі. Кожна з них передбачає гармонізацію трьох основних складових: екологічної, економічної та соціальної. На практиці теоретичні постулати концепцій реалізуються доволі повільно як в масштабах локальних економік, так і у світовій економіці. Концепція зеленої економіки, як і зеленого зростання, передбачає досягнення сталого розвитку як кінцевої мети. Основною їх відмінністю одна від одної є рівень їх реалізації: зелена економіка передбачає стратегічну реалізацію, яка спрямована на подолання системних викликів (найвищий рівень), а зелене зростання передбачає екологізацію процесів, технологій, послуг, продуктів (нижчий рівень).

Трансформація державної економіки в зелену передбачає комплексні зміни у всіх її секторах. Найбільш радикальних змін вимагає так званий первинний сектор, який включає сільське господарство, рибальство, лісову та добувну промисловість. Так, аграрний сектор повинний переорієнтуватися на виробництво органічної продукції. За даними Міністерства аграрної політики та продовольства України, станом на 31.12.2021 р. загальна площа сільськогосподарських угідь, зайнятих під органічним виробництвом та перехідного періоду, склала 1% від загальної площі земель сільськогосподарського призначення України. Загальна кількість операторів становила 528, включаючи 418 сіль-

ськогосподарських виробників. У 2021 р. в Україні реалізовано 9 780 тонн органічної продукції власного виробництва на суму близько 33 млн дол. США (за курсом НБУ станом на 31.12.2021 р.). Відповідно до звіту Європейської Комісії, у 2021 р. Україна посіла 5-те місце зі 126 країн за обсягами імпортованої органічної продукції до ЄС [20]. Також передбачене вирощування енергетичних культур та їх використання для отримання біоенергії. Прогнозується, що перехід агропромислового комплексу на "зелені" рейки дасть змогу скоротити темпи зростання безробіття в селітебних зонах, істотно збільшити частку екологічно чистого біопалива, досягти незалежності від традиційних джерел енергії та мінімізувати витрати на їх постачання. Загалом перехід на зелену економіку передбачає раціональне використання ресурсів, що вимагає докорінної технологічної модернізації.

Трансформація в третинному секторі економіки, у який входить і наука, передбачає екологічні інновації, розробку енергоефективних технологій, які дозволять удосконалити виробничі процеси та зекономити ресурси, а також залучити зелені інвестиції [19]. У випадку України, особливо з огляду на катастрофічні наслідки повномасштабної російської військової агресії, зелені інвестиції є одним із ключових інструментів сталого розвитку економіки. В Україні розвитку зелених інвестицій перешкоджає наявність низки прогалин у розвитку інструменту зелених інвестицій у сільському господарстві. Так, пріоритетними напрямками, що стосуються переважно національної системи обліку викидів і поглинання парникових газів у аграрному секторі, є:

- збільшення точковості системи обліку викидів забруднюючих речовин і парникових газів до рівня окремих стаціонарних джерел;
- удосконалення обліку викидів парникових газів сільгосптехнікою;
- оперативний постійний моніторинг із застосуванням дистанційного зондування землі та геоінформаційних технологій;
- удосконалення, коригування та валідація системи моніторингу шляхом врахування даних обліку регулярних наземних спостережень;
- створення кластерів й індустріальних та екоіндустріальних парків.

Окремо варто зупинитися саме на останньому пункті, а саме на виробничих кластерах, індустріальних та екоіндустріальних парках, тим більше, що початкова законодавча база для них в Україні вже є. За умови створення і розбудови необхідної інфраструктури, доступу до мереж, наявності відповідних механізмів регулювання (митних і податкових стимулів, спрощеного регуляторного режиму тощо) вони

Таблиця 1

Порівняльна характеристика зеленої економіки, зеленого зростання та сталого розвитку на основі економічного, соціального та екологічного аспектів

Концепція	Аспект			екологічний
	економічний	соціальний	екологічний	
Зелена економіка	Забезпечує економічне зростання, збільшення обсягу доходів і зайнятості, залучення державних і приватних інвестицій, формування гнучкої економіки, створення нової економічної діяльності.	Передбачає досягнення людством добробуту, соціальної справедливості, кращої якості життя, соціального розвитку, скорочення соціальної нерівності, справедливого доступу до обмежених ресурсів, задоволення потреб жінок і молоді.	Орієнтується на скорочення екологічних ризиків, дефіциту, викидів вуглекислого газу в атмосферу й забруднення навколишнього середовища, на підвищення ефективності використання ресурсів та енергії; на запобігання втрати біорозмаїття та екосистемних послуг у межах екології планети; вимагає від усіх суб'єктів господарювання екологічної відповідальності та обмеження навантаження на екологічну систему.	
Зелене зростання	Забезпечує економічне зростання і розвиток; сталий економічний прогрес з урахуванням стану навколишнього середовища, більш еластичне, стабільне, кероване якісне економічне зростання за рахунок нових двигунів, "зелених" технологій, інновацій, нових робочих місць, а не шляхом нарощування ВВП.	Передбачає досягнення добробуту, зокрема соціального, забезпечення доступу найбідніших верств населення до основних товарів; задоволення попиту в харчовому виробництві, наданні транспортних послуг, будівництві житла та наданні енергії.	Орієнтується на захист, підтримку та збереження природних активів, створення низьковуглецевого виробництва, ефективного використання меншої кількості ресурсів та енергії, зменшення кількості викидів та мінімізації впливу на навколишнє середовище; забезпечення кліматичної та екологічної стійкості; налагодження гармонії між економічними інтересами і станом навколишнього середовища та його охорони.	
Сталий розвиток	Наголошує на обмеженні зростання виробництва і споживання в економічно розвинених країнах; підтримка сталого масштабу економіки, розроблення та впровадження нових технологій, зменшення інвестицій у галузі, що експлуатують природу.	Передбачає збереження людського капіталу та скорочення кількості руйнівних конфліктів, справедливий розподіл ресурсів між усіма членами суспільства, досягнення гідного життя та благополуччя.	Забезпечує стабільність біологічних і фізичних систем шляхом підтримки використання вторинної сировини, мінімізації кількості відходів, поширення відтворювальних джерел енергії, будівництва очисних споруд, заводів із переробки побутового і промислового сміття, зменшення площ під смітниками.	

Джерело: узагальнено автором на основі [18; 19].

можуть стати каталізатором, який відновить не лише регіональну, але й державну економіку загалом. І чи не ключову роль тут відіграє саме екоорієнтованість як основа на шляху до зеленої економіки.

Загалом залучення “зелених” інвестицій дасть змогу істотно покращити екологічну ситуацію як у регіоні Українського Полісся, так і в країні загалом, прискорити екологізацію виробництва, забезпечити раціональне використання природних ресурсів з одночасною економією бюджетних коштів [21]. Однак навіть зараз мотивація інвестицій у зелену економіку залишається недостатньою. Це зумовлено головною недостатньою обізнаністю бізнесу про наявні “зелені” технології, наявністю подекуди невиправданих очікувань щодо цих інновацій, невідповідним стратегічним плануванням інвестицій у зелену економіку, а також низькою мотивацією підприємців до екологізації власного бізнесу. Однак глибший аналіз шляхів запровадження принципів зеленої економіки в аграрному та лісовому секторах підтверджує необхідність комплексного, холистичного підходу до цього питання, а отже, розроблення комплексної державної концепції і відповідної стратегії переходу на зелену економіку. Сьогодні в Україні розробляють окремі її аспекти, але в один цілісний документ вони ще не інтегровані. Найбільш комплексним документом, метою якого є збалансування системи природокористування та інтеграція положень окремих нормативно-правових актів і цільових програм, є “Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2030 року”.

Також неможливо не згадати один із шляхів чи елементів досягнення Цілей сталого розвитку й реалізації принципів зеленої економіки — економіку циркулярну. Основною її ідеєю є те, що відходи однієї галузі виробництва стають сировиною для іншої. Концепція циркулярної економіки не лише кореспондується із 17 Цілями сталого розвитку ООН, але й заохочує країни та бізнес до впровадження інновацій. Зважаючи на орієнтацію світової економіки на економічне зростання, можна спрогнозувати неминуче збільшення темпів використання ресурсів, а отже, обсягів відходів і посилення негативного антропогенного впливу на довкілля [22]. Тому з 2014 р. у світі, зокрема і в Євросоюзі, впроваджуються різноманітні стратегії і плани дій, які спрямовані на поступовий перехід від лінійної моделі економіки до економіки замкненого циклу [22; 23]. І сьогодні більшість країн ЄС, США, Китай, Японія, Південна Корея та інші поставили розвиток циркулярної економіки як пріоритет у своїх довгострокових стратегіях.

В Україні ж поки здійснено недостатньо кроків на шляху до циркулярної економіки, хоча на різних рівнях (влада, бізнес і громадськість) існує розуміння необхідності змін. Нині основними програмними документами із циркулярної економіки в нашій державі є: Національна стратегія управління відходами до 2030 року, Національний план управління відходами до 2030 року, Стратегія державної екологічної політики України на період до 2030 року, Концепція реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року та план її реалізації, Стратегія низьковуглецевого розвитку України до 2050 року тощо [24]. Однак, незважаючи на таку кількість прийнятих програмних документів, в Україні досі не сформовано цілісної системи підтримки розвитку циркулярної економіки. Однією з причин цього є типова для більшості галузевих документів у нашій державі проблема — ці документи передбачають мінімальну взаємодію і співпрацю профільних відомств.

Тим часом у Західній та Центральній Європі розробляють нову політику у сфері циркулярної економіки — у 2020 р. Єврокомісія прийняла новий План дій із циркулярної економіки (CEAP) [25; 26]. Він є частиною Європейського зеленого курсу, який передбачає низку інновацій і змін, реалізація яких дозволить до 2050 року перетворити ЄС на кліматично нейтральний континент. Основною ціллю нової політики ЄС з циркулярної економіки є мінімізація споживання і нарощування ресайклінгу ресурсів у ЄС, при цьому така політика покликана сприяти й економічному зростанню [22; 27].

ВИСНОВКИ

Зелена економіка передбачає значні витрати на збереження різноманіття, що вимагає наявності значних фінансових ресурсів, тоді як синя і циркулярна економіки намагаються використати наявні ресурси максимально економічно ефективно з мінімальними затратами. Зважаючи на економічні реалії українського сьогодення, в наших умовах доцільно реалізовувати комплексне повосенне відродження держави та окремих її регіонів саме на засадах зеленої економіки, але з модифікаціями, які би включали елементи синьої та циркулярної економік.

У межах інтеграції у світову спільноту Україна вже ратифікувала основні міжнародні документи, які забезпечують досягнення цілей і побудову системи державного регулювання для досягнення сталого розвитку держави. Однак єдиного законодавчого документа, який би концептуально й комплексно визначав чіткий порядок реалізації Цілей сталого розвитку в нашій

державі, а також пов'язаної з ним нормативної бази, досі немає, тому практична реалізація та ефективність ратифікованих документів доволі незначна.

Очевидною є необхідність розроблення та затвердження концепції та стратегії сталого

розвитку як нашої держави, так і окремих її регіонів, таких як Українське Полісся, щонайменше на десятиліття, в яких слід передбачити реалізацію цілей Європейського зеленого курсу, а також розвиток і впровадження інноваційних “зелених” технологій в агросекторі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гречко А.В., Волок О.О. Сутність категорії “сталий розвиток”. *Сучасні проблеми економіки і підприємництва*. 2018. Випуск 22. С. 14–20.
2. Васюткіна Н.В. Сталый розвиток як основа зростання національної економіки: проблеми, шляхи вирішення. *Економічний вісник університету*. 2017. Вип. 1 (34). С. 150–163.
3. World Commission on Environment and Development. *Our Common Future*. Oxford: Oxford University Press. 1987. URL: https://www.are.admin.ch/dam/are/en/dokumente/nachhaltige_entwicklung/dokumente/bericht/our_common_futurebrundtlandreport1987.pdf.download.pdf/our_common_futurebrundtlandreport1987.pdf (дата звернення: 20.04.2023).
4. Бурик З. Трактатування сутності понять: сталий розвиток, державне управління, державне регулювання, державне регулювання сталого розвитку. *Теоретичні та прикладні питання державотворення*. 2017. Вип. 21. С. 10–19.
5. Свистун К.О. Генезис поняття “сталый розвиток” та підходи до його запровадження. *Молодий вчений*. 2017. № 2. С. 326–333.
6. Смирнова І.І., Михайлюта Є.І. Сталый розвиток в Україні: теоретичні аспекти. *Економічний вісник Донбасу*. 2018. № 1. С. 10–14.
7. Sitarz D. Agenda 21: The Earth summit strategy to save our planet. United States: N. p., 1993. 315 p.
8. UN General Assembly. United Nations Millennium Declaration. Resolution Adopted by the General Assembly, 18 September 2000, A/RES/55/2. URL: https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_RES_55_2.pdf (дата звернення: 21.04.2023).
9. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. Resolution A/RES/70/1 adopted by the General Assembly on 25 September 2015. URL: <https://sdgs.un.org/2030agenda> (дата звернення: 20.04.2023).
10. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України № 722/2019 від 30.09.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019> (дата звернення: 19.04.2023).
11. Концепція сталого розвитку населених пунктів: Постанова Верховної Ради України від 24.12.1999 № 1359-XIV. / Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1359-14> (дата звернення: 18.04.2023).
12. Концепція збалансованого розвитку агроєкосистем в Україні на період до 2025 року: [затверджена наказом Міністерства аграрної політики України (Мінагрополітики) № 280 від 20.08.2003]. URL: <http://www.uapravo.net/data/base37/ukr37257.htm> (дата звернення: 15.04.2023).
13. Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2020 року, затверджені Законом України від 21.12.2010 р. № 2818-IV. (втрата чинності 01.01.2020 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2818-17> (дата звернення: 15.04.2023).
14. Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2030 року, затверджені Законом України від 28.02.2019 р. № 2697-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19> (дата звернення: 23.04.2023).
15. Концепція Державної цільової програми сталого розвитку сільських територій на період до 2020 року: Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 3 лютого 2010 р. № 121-р. / Кабінет Міністрів України. URL: <http://www.minagro.gov.ua/page/?9689> (дата звернення: 23.04.2023).
16. Про схвалення Концепції розвитку сільських територій: Розпорядження Кабінету Міністрів України № 995-р від 23.09.2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995-2015-%D1%80#Text> (дата звернення: 23.04.2023).
17. Pearce D., Markandya A., Barbier B.E. *Blueprint for a green economy*. London: Earthscan, 1989. 192 p. (дата звернення: 15.04.2023).
18. Квач Я.П., Фірсова К.В., Борисов О.Г. “Зелена економіка”: можливості для України. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. Вип.6. С. 52–56.
19. Прушківська Е.В., Шевченко Ю.О. Розвиток “зеленої економіки”: національний аспект. *БІЗНЕСІНФОРМ*. 2013. № 3. URL: http://business-inform.net/pdf/2013/3_0/186_191.pdf (дата звернення: 20.04.2023).
20. EU (2022), Market brief 19: EU imports of organic agri-food products, September 2022. European Commission, DG Agriculture and Rural Development, Brussels. URL: https://agriculture.ec.europa.eu/system/files/2022-09/agri-market-brief-19-organic-imports_en.pdf (дата звернення: 15.04.2023).
21. Станкевич Н.А. “Зелені інвестиції” як складова сталого розвитку держави. URL: <http://eztuir.ztu.edu.ua/6327/1/118.pdf> (дата звернення: 19.04.2023).
22. Руда М.В., Яремчук Т., Бортнікова М.Г. Циркулярна економіка в Україні: адаптація європейського досвіду. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку*. 2021. № 3 (1). С. 2012–222. DOI: <https://doi.org/10.23939/smeu2021.01.212>.

23. Зварич І.Я. Імплементация Плану дій ЄС у сфері циркулярної економіки. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2019. Випуск 25 (1). С. 93–98.
24. Війкман А., Сконберг К. Циркулярна економіка та переваги для суспільства. URL: <http://www.clubofrome.org.ua/wp-content/uploads/2017/08/The-Circular-Economy-CoR-UA-2.pdf> (дата звернення: 18.04.2023).
25. Нова політика ЄС з “циркулярної” економіки: можливості для України. Публікація ГО “Діксі Груп”. 2020. 16 с.
26. The EU’s Circular Economy Action Plan. URL: <https://bit.ly/3lFj4mI> (дата звернення: 15.04.2023).
27. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: A new Circular Economy Action Plan For a cleaner and more competitive Europe. European Commission. Brussels, 2020. URL: <https://bit.ly/3rnvl0s>. (дата звернення: 15.04.2023).

ANALYSIS OF THE GREEN PARADIGM IN EUROPEAN, GLOBAL AND DOMESTIC POLICIES

Raichuk L.

Candidate of Agricultural Sciences, Senior Researcher
Institute of Agroecology and Environmental Management of NAAS (Ukraine, Kyiv)
e-mail: edelvice@ukr.net; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2552-4578>

The article provides a comprehensive analysis of the green paradigm in European, global, and domestic policies. The research methodology is based on a systemic approach, which involves the use of modern and classical scientific methods: general scientific methods (analysis and synthesis of data); retrospective and comparative analysis (identification of cause-and-effect relationships); analytical-synthetic (study of scientific and statistical data, archival materials, legislative and founding documents, etc.). The aim of this study was to define the essence of sustainable development in the context of agrarian and ecological policies of Ukraine, as well as the concept of the green economy as an important component of the country’s socio-economic development in the wartime and post-war periods. The retrospective development of the concept of sustainable development in the context of agrarian and ecological policies of Ukraine and the world has been analyzed. The concept of the green economy as an important component of our country’s socio-economic development has been considered, especially with regard to European integration processes and in light of Russian military aggression and its complex consequences. A comparison of the green economy, green growth, and sustainable development based on economic, social, and ecological aspects has been conducted. The article argues that the comprehensive ecological, economic, and social crisis is a stimulus for rethinking the principles of managing agricultural landscapes in Ukraine, both at the national and regional levels. The feasibility of implementing a complex post-war revival of the state and its regions based on the principles of green economy is justified, albeit with modifications that would include elements of blue and circular economies. It is established that the practical implementation and effectiveness of the documents ratified by Ukraine in the field of sustainable development are relatively insignificant, as there is still no legislative document that conceptually and comprehensively defines a clear procedure for achieving sustainable development goals in our country, as well as a related regulatory framework.

Keywords: green economy, green growth, circular economy, sustainable development, concept of sustainable development.

REFERENCES

1. Hrechko, A.V., Volok, O.O. (2018). Sutnist katehorii “stalnyi rozvytok” [The essence of the "sustainable development" category]. *Suchasni problemy ekonomiky i pidpriumnytstvo — Modern problems of economy and entrepreneurship*, 22, 14–20 [in Ukrainian].
2. Vasiutkina, N.V. (2017). Stalnyi rozvytok yak osnova zrostannia natsionalnoi ekonomiky: problemy, shliakhy vyrishennia [Sustainable development as a basis for the growth of the national economy: problems, solutions]. *Ekonomichnyi visnyk universytetu — Economic Bulletin of the University*, 34 (1), 150–163 [in Ukrainian].
3. World Commission on Environment and Development. (1987). *Our Common Future*. Oxford: Oxford University Press. URL: https://www.unep.org/dam/unepl/en/dokumente/nachhaltige_entwicklung/dokumente/bericht/our_common_futurebrundtlandreport1987.pdf.download.pdf/our_common_futurebrundtlandreport1987.pdf [in English].
4. Buryk, Z. (2017). Traktuvannia sutnosti poniat: stalnyi rozvytok, derzhavne upravlinnia, derzhavne rehulivannia, derzhavne rehulivannia staloho rozvytku [Interpretation of the essence of concepts: sustainable development, state management, state regulation, state regulation of sustainable development]. *Teoretychni ta prykladni pytannia derzhavotvorennia — Theoretical and applied issues of state formation*, 21, 10–19 [in Ukrainian].

5. Svystun, K.O. (2017). Henezys poniattia "stalyi rozvytok" ta pidkhody do yoho zaprovadzhennia [The genesis of the concept of "sustainable development" and approaches to its implementation]. *Molodyi vchenyi — A young scientist*, 2, 326–333 [in Ukrainian].
6. Smyrnova, I.I., Mykhailiuta, Ye.I. (2018). Stalyi rozvytok v Ukraini: teoretychni aspekty [Sustainable development in Ukraine: theoretical aspects]. *Ekonomichnyi visnyk Donbasu — Donbas economic bulletin*, 1, 10–14 [in Ukrainian].
7. Sitarz, D. (1993). *Agenda 21: The Earth summit strategy to save our planet*. United States: N. p. [in English].
8. United Nations Millennium Declaration: Adopted by the UN General Assembly, dated September 18, 2000, A/RES/55/2. (2000). URL: https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_RES_55_2.pdf [in English].
9. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development: UN Resolution adopted by the UN General Assembly on 25 September 2015, A/RES/70/1. (2015). URL: <https://sdgs.un.org/2030agenda> [in English].
10. Pro tsili staloho rozvytku Ukrainy na period do 2030 roku : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 30.09.2019 r., № 722/2019 [On the Sustainable Development Goals of Ukraine for the Period Until 2030: Decree of the President of Ukraine dated September 30, 2019, no. 722/2019.]. (2019). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019> [in Ukrainian].
11. Kontsepsiia staloho rozvytku naselenykh punktiv: Postanova Verhovnoi Rady Ukrainy vid 24 hruden 1999 r., № 1359-XIV [Concept of Sustainable Development of Settlements: Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine dated December 24, 1999, no. 1359-XIV]. (1999). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1359-14> [in Ukrainian].
12. Kontsepsiia zbalansovanoho rozvytku ahroekosystem v Ukraini na period do 2025 roku: nakaz Ministerstva ahrarynoi polityky Ukrainy (Minahropolityky) vid 20 serpen 2003 r., № 280 [The Concept of Balanced Development of Agro-Ecosystems in Ukraine for the Period Until 2025: Order of the Ministry of Agrarian Policy of Ukraine (Ministry of Agrarian Policy) dated February 08, 2003, no. 280]. (2003). URL: <http://www.uapravo.net/data/base37/ukr37257.htm> [in Ukrainian]
13. Osnovni zasady (stratehiia) derzhavnoi ekolohichnoi polityky Ukrainy na period do 2020 roku: zatverdzeni Zakonom Ukrainy vid 21 hruden 2010 r., № 2818-IV (vtrata chynnosti 01 sichen 2020 r.) [Basic principles (Strategy) of the State Environmental Policy of Ukraine for the period Until 2020: approved by the Law of Ukraine dated December 12, 2010, no. 2818-IV. (expired on 01.01.2020)]. (2010). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2818-17> [in Ukrainian]
14. Osnovni zasady (stratehiia) derzhavnoi ekolohichnoi polityky Ukrainy na period do 2030 roku: zatverdzeni Zakonom Ukrainy vid 28 liutyi 2019 r. № 2697-VIII119 [Basic Principles (Strategy) of the State Environmental Policy of Ukraine for the Period up to 2030: approved by the Law of Ukraine dated February 28, 2019, no. 2697-VIII119]. (2019). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19>. [in Ukrainian]
15. Kontsepsiia Derzhavnoi tsilovoi prohramy staloho rozvytku silskykh terytorii na period do 2020 roku: shvaleno rozporiadzhenniam Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 3 liutyi 2010 № 121-p [Concept of the State Targeted Program for the Sustainable Development of Rural Areas for the Period Until 2020: approved by the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated February 3, 2010, no. 121-r]. (2010). URL: <http://www.minagro.gov.ua/page/?9689> [in Ukrainian]
16. Pro skhvalennia Kontsepsii rozvytku silskykh terytorii: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 23 veresen 2015 r., № 995-r [On the approval of the Concept for the Development of Rural Territories: Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated September 23, 2015, no. 995-r.]. (2015). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995-2015-%D1%80#Text> [in Ukrainian].
17. Pearce, D., Markandya, A., Barbier, B.E. (1989). *Blueprint for a green economy*. London: Earthscan [in English].
18. Kvach, Ya.P., Firsova, K.V., Borisov, O.H. (2015). "Zelena ekonomika": mozhlyvosti dlia Ukrainy ["Green economy": opportunities for Ukraine]. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky — Global and national problems of the economy*, 6, 52–56 [in Ukrainian].
19. Prushkivska, E.V., Shevchenko, Yu.O. (2013). Rozvytok "zelenoj ekonomiky": natsionalnyi aspekt [Development of "green economy": national aspect]. *BIZNESINFORM — BUSINESS INFORM*, 3. URL: http://business-inform.net/pdf/2013/3_0/186_191.pdf [in Ukrainian].
20. Market brief 19: EU imports of organic agri-food products, September 2022. European Commission, DG Agriculture and Rural Development, Brussels. (2022). URL: https://agriculture.ec.europa.eu/system/files/2022-09/agri-market-brief-19-organic-imports_en.pdf [in English].
21. Stankevych, N.A. (2013). "Zeleni investytsii" yak skladova staloho rozvytku derzhavy ["Green investments" as a component of sustainable development of the state]. URL: <http://eztuir.ztu.edu.ua/6327/1/118.pdf> [in Ukrainian].
22. Ruda, M.V., Yaremchuk, T., Bortnikova, M.H. (2021). Tsyrukuliarna ekonomika v Ukraini: adaptatsiia yevropeiskoho dosvidu [Circular economy in Ukraine: adaptation of European experience]. *Menedzhment ta pidpryiemnytstvo v Ukraini: etapy stanovlennia i problemy rozvytku — Management and entrepreneurship in Ukraine: stages of development and development problems*, 3 (1), 2012–222. DOI: <https://doi.org/10.23939/smeu2021.01.212> [in Ukrainian].
23. Zvarych, I.Ya. (2019). Implementatsiia Planu dii YeS u sferi tsyrkuliarnoi ekonomiky [Implementation of the EU Action Plan in the field of circular economy]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho*

- universytetu. Seria: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo — Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University. Series: International economic relations and the world economy, 25 (1), 93–98. [in Ukrainian].*
24. Viikman, A., Skonberh, K. Tsyrkuliarna ekonomika ta perevahy dlia suspilstva [Circular economy and benefits for society]. URL: http://www.clubofrome.org.ua/wp-content/uploads/2017/08/The-Circular-EconomyCoR_UA-2.pdf [in Ukrainian].
 25. Nova polityka YeS z "tsyrkuliarnoi" ekonomiky: mozhlyvosti dlia Ukrainy [New EU policy on the "circular" economy: opportunities for Ukraine]. (2020). Publikatsiia HO "Diksi Hrup" [in Ukrainian].
 26. The EU's Circular Economy Action Plan. URL: <https://bit.ly/3lFj4mI> [in English].
 27. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: A new Circular Economy Action Plan For a cleaner and more competitive Europe. (2020). Brussels: European Commission. URL: <https://bit.ly/3rnvl0s> [in English].

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Райчук Людмила Анатоліївна, кандидат сільськогосподарських наук, старший дослідник, Інститут агроекології і природокористування НААН (вул. Метрологічна, 12 м. Київ, 03143, Україна; e-mail: edelvice@ukr.net; <https://orcid.org/0000-0002-2552-4578>)

Новини

Новини

Новини • Новини • Новини

Росіяни масово вирубують ліс на тимчасово окупованих територіях України. Здійснюється неконтрольована варварська вирубка лісових насаджень, що у разі її продовження невідворотно призведе до катастрофічних наслідків для екології.

“З початку окупації російськими підприємствами було організовано заготівлю лісу в Запорізькій, Херсонській та інших тимчасово окупованих областях України. Більшість лісових масивів у цьому регіоні штучного походження і вони спеціально створювались для захисту від вітрової, ґрунтової та водної ерозії, виконуючи функцію рекреаційних та лісомеліоративних насаджень”, — зазначила заступник міністра оборони **Ганна Маляр**.